

Editöre Mektup

Abzal Saparbekuly Kazakistan Ankara Büyükelçisi

Kazakistan 2022 yılının başlarında “Kara Ocak” olarak tarihe geçen trajediyi yaşadı. Bağımsız ülke olarak 30 yıllık tarihimizde ilk defa yaşanan bu olayların etkisinin önümüzdeki yıllarda da hissedilmeye devam edeceği kesindir. Hem halk olarak hem devlet olarak büyük bir felaket atlattık.

Olaylar; sıvılaştırılmış gaz (LPG) fiyatının birdenbire bir lira üç kuruştan üç liraya artması nedeniyle patlak verdi. Bu zamlar halkın, özellikle de sıvılaştırılmış gaz kullanan sürücülerin tepkisine neden oldu. Daha önce de burada, 2011’de, bir olay yaşanmıştı ve yine bunun gibi bir provokasyon meydana gelmiş ve devlet sert müdahalede bulunmuştu.

Cumhurbaşkanımız Kasım-Jomart Tokayev olaylar sonrası 11 Ocak 2022 tarihindeki ulusa sesleniş konuşmasının büyük bir kısmında ülkedeki sosyal ve ekonomik sıkıntıları tek tek örnekler vererek açıkladı. Cumhurbaşkanı’nın değindiği olaylar arasında Kazakistan Çin sınırındaki yolsuzluk, halkın kullanması gereken kredilerde bazı oligarşi gruplara öncelik verilmesi, öğretmenler ve sağlık konusu gibi konular vardı.

Devlet Başkanının konuşmasında, bu olaylardaki güvenlik boyutunu da ele aldı.

Siyasi boyutla ilgili olarak iki buçuk sene içerisinde yapılan siyasi reformlardan bahseden Tokayev, STK ve diğer gruplarla bir araya gelerek eylül ayına kadar kapsamlı bir siyasi reform yapılmasına yönelik açıklama yapacağını da bildirdi.

Olayların nasıl yaşandığına gelecek olursak, protesto gösterileri ülkenin batısında 1 Ocak akşamı başladı. 2 Ocak'ta istismar edenler devreye girdi. Hükümetten bir heyet giderek meseleyi yerinde dinledi ve problem çözüldü, hatta gözaltına alınan bazı protestocular da serbest bırakıldı. Ama 3 Ocak'ta olay diğer bölgelere sıçradı. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı kriz yönetimi uyguladı. Halkın kendi taleplerini bildirmekte haklı olduğunu, bunun anayasal hakları olduğunu fakat bu taleplerin hukuk ve barış içinde, diyalog içinde yapılması gerektiğine ilişkin açıklama yaptı.

Protestoların diğer bölgelere sıçraması hükümetin istifasını getirdi. Burada hükümet olarak eksik bir karar alınmıştı; sınıvlandırılmış gaz (LPG) fiyatlarında sadece gösteri yapılan bölgede indirim yapılmış, hâlbuki tüm ülkede yapılması gerekirdi. Herhalde ufak da olsa burada bir yol kazası oldu, ama sonra diğer bütün bölgelerde sadece LPG değil bütün gıda fiyatları, elektrik ve diğerlerinde de 180 günlük moratoryum getirildi.

Batı bölgelerinde 3 ve 4 Ocak'ta protestolar yapılırken sosyal medyada da yoğun bir şekilde “Destek” adı altında kampanyalar yürütüldü. Özellikle Kazakistan'ın büyük şehirleri olan Çimkent ve Almatı'ya yönelik “neredesiniz” gibi sloganlar atılmaya başlandı. Aslında bu bölgelerde protestoyu gerektirecek nedenler yoktu. Evet, sosyal ve ekonomik sıkıntılarımız var mıydı? Vardı. Fakat bunu genel pandemi döneminde Kazakistan hükümetinin yaptığı çalışmalar içinde halk da anlayışla karşılıyordu.

Akut sorunlarımız vardı. Bunula ilgili Cumhurbaşkanı birçok adımlar atıyordu, halk da buna güveniyordu. Ama tabii ki “Cumhurbaşkanının üzerinde bir gölge var, Cumhurbaşkanı tam yetki yok, çift başlı bir Kazakistan yönetimi var” gibi bir algı hâkimdi. Bu algı da yoğun bir şekilde hissediliyordu.

Diğer taraftan da şöyle bir endişe vardı. Kurucu Cumhurbaşkanı gitti, Tokayev geldi. Şimdi bizim durumumuz ne olacak? Bunların hepsini dengeleyecek Tokayev'in yürütmesi gerekiyordu. Bir taraftan önceki Cumhurbaşkanıyla eş diyalog içinde çalıştığını göstermeli idi fakat bir taraftan da Tokayev'e güvenin %60-70 olduğu da bir gerçek vardı.

Cumhurbaşkanı olaylara demokratik biçimde yaklaştı ancak buna rağmen sonra bir anda olaylar provokasyonlarla güney bölgelere sıçradı. 4

Ocak akşamüstü yoğun bir şekilde Almatı'ya girişler başladı. Polis bunları göz yaşartıcı spreylere kullanarak bir şekilde gece dağıtmaya çalıştı ama 5 Ocak'ta işler kontrolden çıktı. Polisler saldırıya başladı. 5 Ocak'ta kalabalık tarafından polisler karşı ateş açıldı. 18 yaşında askere alınan gencecik çocuklarımız şehit oldu.

Cumhurbaşkanımız yine yatıştırıcı bir açıklama yaptı. Bu sıralarda Millî İstihbarat Teşkilâtı hala görevdeydi. Millî Güvenlik Konseyi'nin toplantısı yapıldığı dönemde de görevdeydi. Cumhurbaşkanımız yine sağduyu göstererek gençlerin acil bir şekilde evlerine dönmesi gerektiğini, hayatlarını karartmamalarını, bundan sonra çok sert müdahaleler yapılacağını bildirdi. Bu da bir kriz yönetimiymiş tabii ki. Ardından Almatı'daki olaylar, özellikle valiliğe yapılan saldırılar esnasında 5 Ocak'tan 6 Ocak'a gelinen gecede Kazakistan'ın beş şehrinde eş zamanlı saldırılar oldu, polis karakolu, savcılık, Millî İstihbarat Teşkilâtı, havalimanı, silah depoları, hastaneler rehin alındı.

Bu saldırıların düzenli olarak gerçekleşmesi ve saldıranların profesyonel askerler gibi hareket etmesi ülkenin gerçekten bir terör saldırısıyla karşı karşıya olduğunu göstermekteydi. Sahadan alınan bilgilerde bu teröristlerin içinde polis görünümü yabancı unsurların olduğu, arabaları durdurup vatandaşlarımızı yönlendirdiği; mesela zorla havaalanına gideceksin veya şunu yapacaksın gibi zorlamaların olduğu görülmeye başladı.

Bu durumda Cumhurbaşkanı bildiğiniz üzere OHAL ilan etti. Bu kapsamda artık uyarı emri vermeden vur emri verildi. Buna karşı uluslararası toplumdan çok sert açıklamalar gelebilir ama olayların ne kadar kritik olduğunu göz önünde bulundurduğunuzda ve Kazakistan kendi içindeki devletin anayasal düzenini kaybetme riskini hissettiğinde Cumhurbaşkanının açıklaması çok doğrudur. Nitekim bu sırada, “neden Kazakistan sert müdahale etmiyor”, “devlet elden gidiyor”, “karmaşayı durdurmak lazım” diye bize de telefonlar gelmeye başladı. Ne olursa olsun kontrolü sağlamak lazımdı.

Sonra gördük ki, büyük bir istihbarat zafiyeti söz konusuydu. Yapılan protestolarda büyük ihtimalle uyuyan hücreler yavaş yavaş kendi aralarında iletişime geçmiş olmasına rağmen Cumhurbaşkanımıza muhtemelen is-

tihaberatin verilmediği kanaatindeyim. Cumhurbaşkanı, Almatı civarında uyuyan hücrelerin bir şekilde iletişime geçtiğini, bunun organize edilmeye başladığını duysaydı, o zaman belki de bizzat kendisi oraya gidip halkla konuşup bunu bir şekilde yatıştırabilirdi. Fakat tabii ki bunların hepsi birer varsayım. Ortada bir gerçek var ki büyük bir istihbarat zafiyetin söz konusu olduğu ve bu istihbarat zafiyetinin sadece Almatı'da başlamadığıdır. Cumhurbaşkanımızın dediği gibi uzun dönemde altyapısı hazırlanan bir radikal dinci uyuyan hücrelerin varlığı söz konusu. Zaten Kazakistan'da özellikle Selefî tehdidinin olduğu herkes tarafından biliniyordu. Çünkü daha önce de bireysel olsa da Kazakistan'da bazı polis merkezlerine, polislere saldırı düzenlenmişti. Hatta bunların kendi camilerinin olduğu da biliniyordu. Bazı yerlerde, görevli cami imamlarını döverek yerine kendi cami imamlarını koyduğu durumlar da kayda geçmişti.

Böyle bir ortamda devlet, 5 Ocak'ta Cumhurbaşkanımız Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) Barış Gücü'nün desteğini istediğini açıkladı. Bunu da doğal ve Kazakistan'ın dış politikası çerçevesinde oluşturduğu bölgesel bir iş birliği çerçevesinde yaptı. Kazakistan'ın nasıl ki şimdi Türk devletleri teşkilatıyla bir iş birliği içerisinde ise bu teşkilatlardaki iş birliğimiz de Kazakistan'ın kendi doğal hakkı olarak algılanmalıdır.

KGAÖ'da Rus ağırlığı olabilir ama sonuçta bu bizim kendi bağımsız kararımız. Nasıl ki Şangay İş Birliği ile ortak çalışmalar yapıyoruz, nasıl Bağımsız Devletler Topluluğu, Avrasya Ekonomi Birliği'ni kurduk, Türk Devletleri Teşkilatı'nı kurduk şimdi Orta Asya Birliği oluşturuyoruz. Sonuçta bu bizim kararımız, Kazakistan'ın bağımsız kararıdır. Buna eleştirel yaklaşabilirsiniz, çeşitli spekülasyonlarla yön verebilirsiniz fakat şunu da unutmayın ki Kazakistan'ın bu kararına saygı duymak gereklidir.

Ayrıca, bu teröristleri yönetenlere karşı da bir moral bozukluğuna sebep oldu. Çünkü böyle bir desteğin geleceğini muhtemelen kimse beklemedi. Almatı'nın ısıtmasını sistemini biliyorsunuz, merkezi sistem, oraya da bir saldırı yapılmış. O bölgeye Tacik askerlerini yerleştirdik. Bu santralin ele geçirilip oranın patlatılmasını bir düşünün veya barajlar. Kırgızlarla ortak olan barajın patlatılması, Kazakistan'ın bazı bölgelerinin komple sular altında kalması demek veya Almatı'daki barajın aynı şekilde patlatılması, Almatı'nın komple su içinde kalması anlamına gelir.

Teröristler her türlü şeyi yapabiliirdi. Sonuçta teröristin hedefi her yer olabilir. Hedefler arasında bir de televizyon kulesi vardı, oraya bir iki defa saldırı teşebbüsleri oldu. Cumhurbaşkanı konutuna, medya kuruluşlarına da aynı şekilde saldırı girişimleri yapıldı. Bunların hepsi neyi gösteriyor? Kendi aralarında telsiz bağlantıları olması, asker ve polis üniformaları giyerek sabotaj eylemlerinde bulunulması, askerlerin üzerindeki elbiseleri çıkarıp silahlarını ele geçirmeleri, bunların hepsi koordineli bir operasyonun parçasıdır. Silahların dağıtılması kendiliğinden olmadı, silahların nereye dağıtılacağını önceden biliyorlardı. O silahların teslim edileceği adresleri biliyorlardı. Üç gruptan bahsediliyor. Biri terör grubu; silahlı kriminal gruplar, diğeri yağmacılar, bir de olayın farkında olmayan diğeri kesim. Bunları çok iyi ayırt etmemiz gerekiyor.

Kazakistan büyük bir felaket atlattı. Bir kere büyük bir bilgi kirliliği vardı. Maalesef bu bilgi kirliliği içinde başlangıçta biz kamuoyu ve Türk dünyası ile ortak hareket edemedik. Ama sonradan iletişim sorununu çözdük. Ben şahsen 300'e yakın kişiye doğrudan ulaşabilen bir platform kurdum. Bunlar arasında gazeteciler var, bunun içinde muhalif gazeteciler de var, düşünce kuruluşları da var. Bunları kurduk ve bir şekilde yönetmeye çalıştık. Bir ölçüde başarılı olduğumuzu umut ediyorum çünkü Kazakistan'da şöyle bir algı oluşmaya başladı, bu yanlış bilgilerin ana merkezi acaba nereden geliyor?

Maalesef bu provokasyona, manipülasyona ve bilgi kirliliğine katılanların büyük kısmı Türkiye dışından geliyordu. Ukrayna'dan geliyordu, Polonya'dan geliyordu ama bir kısmı da maalesef Azerbaycan'daki bazı haber ve şahsi kaynaklarından geliyordu. Tabi Azerbaycan'daki kardeşlerimizin duyguları anlıyorum. Ama yine de bu tür durumlarda bence öncelikli olarak o ülkenin ulusal çıkarları ve gerçekleri açısından bakmaları gerekir diye düşünüyorum.

Bir diğeri önemli nokta da sadece Türk kamuoyu (halk) içinde değil, siyasilere arasında da durumu değerlendirmede bir karmaşanın yaşanmasıdır. Acaba Tokayev, Nazarbayev'in yerini ele mi geçirdi? Türk halkının Kurucu Cumhurbaşkanı Nazarbayev'e olan sevgisini anlıyoruz. Öncelikle şu eksikliği gördüm ki; bu süreç içerisinde Nazarbayev doğru dürüst tanınmadığı gibi daha da önemlisi Tokayev de iyi tanınmamış.

Tokayev 2,5 sene içerisinde ortaya çıkan bir devlet adamı değil, 30 yıldır Kazakistan devletinde olan bir lider. En azından kimse çıkıp, Tokayev'in Türkçeye de çevrilen "Galibiyet" kitabını okuyup oradan bir analiz yapmadı. Ya da son 2,5 sene içerisinde Tokayev'in yaptığı siyasi- ekonomik reformları analiz edip acaba "Tokayev'in amacı nedir?" şeklinde kimse düşünmedi. Bir de Kazakistan'ın genel anlamda devlet yapısını da kimse analiz etmedi. Böyle bir eksiklik olduğunu düşünüyorum.

Diğer bir büyük çaplı eksiklik de şu ki, maalesef biz hala Avrasya bölgesini diğer ülkelerin çatışma alanı olarak görüyoruz. Eğer bugünkü coğrafyanın sahipleri biz isek bu coğrafyada da bir işbirliğinin olması gerekiyor. Zaten başkalarının istediği de bu bölgedeki güçler birbiriyle çatışsın, bizde bundan nemalanalım.

Yeni bir döneme başlıyoruz, yeni bir sayfa açılıyor. Sosyal ve ekonomik alanda büyük işler yapılacak. Şu anda Cumhurbaşkanı Tokayev'e halk yüzde yüz bir kredi veriyor. artık Tokayev'in tayin ettiği adamlarla önümüzdeki seçime kadar bu değişimin yapılması gerekiyor. Bunları bir güven değil bir kredi güveni olarak algılayın. Gerçekten cumhurbaşkanının bu zor dönemde aldığı kararlar halkın zaten istediği kararlardır.

Yeni dönemde, yani Tokayev'in döneminde Kazakistan'da çok büyük değişiklikler olacak. Özellikle ekonominin liberalleşmesi bekleniyor.

Bence Tokayev çok önemli ve iyi bir diyalog çerçevesinde kararlar almaya devam etmekte. Türkiye'den de hızlı bir şekilde, bu dönemde karşılıklı siyasi ziyaretler yapılması gerekiyor. Cumhurbaşkanı Sayın Tokayev ile Türkiye Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan arasında uzun dönemdir pandemiden dolayı bir türlü bu ziyaretler de gerçekleşmedi. Türk Devletleri Teşkilatı zirvesinde bir araya geldiler ama bu yeterli değil. Genel anlamda hem dışişleri bakanları açıklama yaptı hem de Türk Devletleri Teşkilatı'nın sekreteryası açıklama yaptılar. Durumun farkına varınca Türk Devletleri Teşkilatı'nın bakanlık konseyi güçlü bir açıklama yaptı. İlk iki gün telefon görüşmesi yapılabilecek bir durumda değildik. Çünkü bir telefon görüşmesi yapıldığında başkasıyla da yapılması gerekiyordu.

Türk Dünyasına Tokayev'in görüşü nedir? Türk Dünyasına ilişkin Tokayev'in görüşünü anlamak için TDT İstanbul zirvesindeki Tokayev'in ko-

nuşmasını okumak gerekir. “*Turan-SEZ*”ın kurulmasını, Türk dünyasında ortak Turan sanayi bölgesinin kurulmasını kim teklif etti? Tokayev teklif etti. Aynı şekilde Tokayev “*Turan Kaplanı*”nı yeniden canlandırma girişimlerinde bulunmaktadır.

Demek ki Türk Dünyasında ve özellikle de Türkiye kamuoyunca kardeş ülkeler hakkında bilgi eksikliği var. Biz birbirimiz daha yakından takip etmeli ve daha yakından tanımalıyız. Her ülkenin ulusal çıkarlarını ve bölgesel dinamiklerini daha iyi analiz etmeliyiz. Çünkü bazen destek olalım derken köstek de olabilir, bazen de normal sürece zarar da vermiş olabiliriz.